

BULGAR MEZALİMİNİN RÜBAB DERGİSİNDEKİ BAZI DENEMELERE YANSIMALARI

Özlem BAŞBOĞA*

Özet: Osmanlı Devleti on dokuzuncu yüzyılda iyiden iyiye zayıflamış ve imparatorlukta pek çok unsur bağımsızlık arzusuna düşmüştür. Yüzlerce yıl Türk hâkimiyetinde olan topraklar yavaş yavaş kaybedilmiştir. Balkanlar'daki Karadağlılar, Sırlar, Bulgarlar ve Yunanlılar Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmiş, 1912-1913 Balkan Savaşları'yla birlikte Balkanlardaki Türk hâkimiyeti tamamen sona ermiştir. Karadağlılar, Sırlar, Bulgarlar ve Yunanlılar bölgedeki Müslüman Türklere pek çok zulüm yapmıştır. Bunlar arasında Bulgarların zulümleri ayrı bir yerde durmaktadır. Yerli ve yabancı kaynaklarda Bulgar zulmüne özellikle vurgu yapılmıştır. Bulgarlar Türklere yönelik cinayet, tecavüz, işkence gibi her türlü kötülüğü yapmıştır. Bununla yetinmeyen Bulgarlar Balkanlarda Türk izini tamamen silmek için Türk köy ve kasabalarını yakıp yıkmıştır. Dönemdeki pek çok yayın organında olduğu gibi *Rûbab* dergisinde de konuyla ilgili haberler yer almış; şiirlerde, hikâyelerde ve denemelerde Bulgar mezalimi işlenmiştir. Bulgar mezaliminin anlatıldığı denemeler bugüne kadar geri planda kalmıştır. Bu çalışmada Bulgar mezaliminin *Rûbab* dergisindeki bazı denemelere nasıl yansıdığı gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Balkan Savaşları, Rûbab dergisi, deneme, Bulgar mezalimi, göç.*

Reflections of Some Essays on Bulgarian Atrocities in The *Rûbab* Magazine

Abstract: By the nineteenth century, the Ottoman Empire had significantly weakened, and many elements within the empire desired independence. Territories that had been under Turkish rule for centuries were gradually lost, piece by piece. In the Balkans, Montenegrins, Serbs, Bulgarians, and Greeks rebelled against the Ottoman Empire, and with the Balkan Wars of 1912-1913, Turkish dominance in the Balkans came to an end completely. Montenegrins, Serbs, Bulgarians, and Greeks perpetrated many cruelties against the Muslim Turks in the region. Among these, Bulgarian atrocities stand out. Both local and foreign sources have particularly highlighted Bulgarian cruelty towards Turks. Bulgarians do evil things to Turks such as; murder, rape, torture, and various other atrocities. Not stopping there, Bulgarians also torn down Turkish villages and towns in the Balkans to erase all traces of Turks. As in many publications of the period, the *Rûbab* magazine also covered news related to these events; Bulgarian atrocities were covered in poems, stories, and essays. Essays narrating Bulgarian atrocities have largely remained in the background until today. This study demonstrates how Bulgarian atrocities are reflected in some essays in the *Rûbab* magazine.

Keywords: *Balkan Wars, Rûbab magazine, essay, Bulgarian atrocities, migration.*

Giriş

Osmanlı Devleti çok farklı etnik unsurlardan oluşan ve büyük bir coğrafyada hüküm süren bir devlet olarak 1789 Fransız İhtilali'nden fazlasıyla etkilenmiştir. Yüzyıllar boyunca Osmanlı hâkimiyetinde olan Balkanlar, farklı etnik ve dini unsurları barındırdığı için İhtilal'den en fazla etkilenen bölgelerden biri olmuştur. Avrupalı devletlerin yanı sıra Rusya, Balkanlardaki etnik unsurları Osmanlı'ya karşı kıskırtmış, sonuçta her birinin ayrı bir devlet olarak ortaya çıkmalarına sebep olmuşlardır:

“XX. yüzyılın başlarında; Bulgaristan, Yeşilköy Antlaşması'yla kurulan ‘Büyük Bulgaristan’ın sınırlarına yeniden kavuşmak, Sırbistan ortaçağdaki Duşan Çarlığı’nı canlandırmak, Yunanistan Megali İdea’yı gerçekleştirmek ve Karadağ da topraklarını genişletmek maksadıyla yayılmacı politikalar takip etmişlerdir. Balkan Devletleri’nin büyük hırsıyla belirledikleri hedef ve uyguladıkları yayılmacı politikalarından faydalanan Rusya, İngiltere, Fransa vd. emperyalist güçler, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ’ın Osmanlı İmparatorluğu’na karşı bir ‘Haçlı İttifakı’ kurmalarını sağlamışlardır” (Alp, 2018: 1).

1912 yılında Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ’ın oluşturduğu bu ittifakın başlattığı “I. Balkan Savaşı’nın öncelikli amacı Makedonya ve Edirne’nin ele geçirilmesi”dir (Kamil, 2016: 4). Bu müttefikler “Balkanlar’daki Türk topraklarını işgal etmek üzere 8 Ekim’den itibaren Osmanlı Devleti’ne saldırmışlardır. Böylece Ekim 1912’den Eylül 1913’e kadar aralıklı olarak Balkan Savaşları devam etmiştir.” (Alp, 2018: 3). Bu savaşta Osmanlı

* Öğr. Gör. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, ozlem.basboga34@gmail.com.

Devleti ağır bir yenilgi almış, Türk ordusu Çatalca'ya kadar geri çekilmek zorunda kalmış, Osmanlı Devleti'nin başkenti tehlikeye girmiştir. Osmanlı Devleti işgal kuvvetlerine karşı sadece Yanya, İşkodra ve Edirne'de mücadele etmiş ancak kısa zaman sonra bu mevkiiler de teslim olmak zorunda kalmıştır. 17 Aralık 1912 tarihinde Londra'da Büyükelçiler Konferansı toplanmış ve Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasındaki sınırlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber Balkanlarda sular durulmamış ve ikinci bir savaş patlak vermiştir: *“Elde ettiği topraklarla yetinmeyen Bulgaristan, Makedonya'yı ele geçirmek amacıyla 29 Haziran 1913'te Yunanistan ve Sırbistan'a saldırarak İkinci Balkan Savaşı'nı başlatmış, ancak kısa zamanda yenilerek geri çekilmek zorunda kalmıştır.”* (Kamil, 2016b: 86.). Bu durum Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi alması için fırsat olmuştur. 30 Eylül'de imzalanan İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki savaş bitmiştir. Bu antlaşmayla *“Edirne'nin Osmanlılarda kalması, Meriç nehrinin sınır olması, Geçici Batı Trakya Hükümeti'nin lağvı ve bu toprakların Bulgaristan'a terki kabul edildi. Gümülcine ve Dedeağaç Bulgaristan'a bırakıldı”* (Kutlu, 2007: 400).

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte Balkan coğrafyasında Müslüman Türklere yönelik zulümler artmaya başlanmıştır. Özellikle Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında Karadağlılar, Yunanlılar, Sırlar ve Bulgarlar Türkleri ve Türklüğe ait her şeyi yok etmek için ağır zulümler ve işkenceler yapmışlardır. Balkan milletleri arasında en fazla gaddarlık yapanın Bulgarlar olduğu belirtilmiştir. *“Bulgaristan, Balkan topraklarındaki Türklere mezalimin her boyutunu yaşatmıştır. Bireysel zulmün dışında kültüre, tarihi eserlere yönelik yok etme politikası dahi izlemiştir”* (Orhan, 2008: 32). Balkanlardaki mezalimden bahseden yerli ve yabancı kaynaklarda *“en çok geçen Bulgar zulmüdür”* (Orhan, 2008: 32). Bulgarların yaptıkları zulümler birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. *“Balkan kavimleri içinde, hem 1877-78 hem de 1912'de yaptıkları mezalim açısından Bulgarları kimse geçemez. Bu tarihlerde mezalimden bahseden yerli ve yabancı kaynaklarda en çok geçen Bulgar zulmüdür”* (Ağanoğlu, 2001: 67). Bulgarların izlediği yok etme politikası yabancı gazeteciler tarafından da dile getirilmiştir. Balkan Savaşlarını izleyen gazeteci Leon Troçki, Bulgar zulümlerini eleştirmiş; yazılarında Türklere yapılan zulümleri şu şekilde dile getirmiştir:

“Kasabanın yarısını oluşturan Türk ve Yahudi evleri tamamen boş. (...) Korkunç bir durum, sivil Türk köylülerinin nedensiz öldürüldüğü, mallarına, mülklerine el konulduğu karılarının çocuklarının açlığa terk edildiklerini görünce insanın yüreği parçalanıyor. Rodovişte ile İştîp arasında yaklaşık 2.000 Türk muhacir çoğu da kadın ve çocuk, açlıktan öldüler. Sahiden yalnızca açlıktan...” (Akt: Ağanoğlu, 2001: 71).

Bu alıntı, Balkanlar'da Türklerin yok edilme isteğinin nereye kadar vardığını göstermektedir. Başka bir yabancı olan Pier Loti, Edirne'nin geri alınmasını ve gördüklerini Daily Telegraph gazetesine çektiği bir telgrafta şöyle anlatmıştır:

“Bulgarların istilasından evvel Trakya ovalarının nüfusça kalabalık ve müreffeh hayatına malik bir vilayet olduğu malumdur. Fakat bu gün hiçbir şey yok. Beni Edirne'ye götüren otomobilde hiçbir insan yüzü görmeden kilometrelerce yol aldık. Yalnız orada burada iskeletler, taş yığınları göze çarpıyor. Bu viranelere yaklaştıkça enkaz arasından ürkek yüzlü bir zavallı meydana çıkıyor. Mesela Havsa'da cami ve minaresi yıkılmış, mezarlar dahi açılarak kirletilmiş, köyün binden fazla ahalisinden yalnız kırkı kurtulmuştu” (Akt: Ağanoğlu, 2001: 74).

Loti'nin yolda gördüğü iskelet yığınları Türklere karşı sistematik bir soykırıma girişildiğini göstermektedir. Balkan milletleri arasında milliyetçilik fikrinin gelişmesi ve fiile geçirilmesi, bu milletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmelerine ve Rumeli'nin elden çıkmasına neden olmuştur. *“Bu durum Türk milliyetçiliğinin doğuşunda önemli bir rol oynamıştır”* (Ed: Şayin: 2011: 206). Ayrıca Balkanlardan gelen haberler, göçlerle beraber daha yakından haberdar olunan vahşetler Türk aydınların ve yazarların dikkatini bu meseleye çekmiştir. Pek çok şair ve yazar Balkanlarda yaşananları anlatan eserler ortaya koymuşlardır.

Balkan Savaşları Türklük bilincinin güçlenmesine etki etmiş, Türk milliyetçiliği daha güçlü bir şekilde sahiplenilmeye başlanmıştır. “*İdeolojik bir savaş olarak değerlendirilen Balkan Savaşları’nın düşünsel alandaki en önemli etkilerinden biri, milli kültür inşası alanında görüldü. Savaşın yarattığı travma her alanda Türk milliyetçiliğine yönelişi artırmış*”tır. (Şirin, 2013: 524). Türk yazarların Bulgar mezalimini anlatan çok sayıda eser vermesi, Türklük bilincine vurgu yapılması da bunun bir yansımasıdır.

1. Bulgar Mezaliminin *Rûbab*’taki Bazı Denemelere Yansımaları

Balkan Savaşları sırasında pek çok basın yayın organı gerek haber olarak gerekse edebi metinlerde Balkan Savaşları’na yer vermiştir. Bunlardan biri de *Rûbab* dergisidir. *Rûbab* dergisinde Balkan Savaşları hakkında birçok deneme yayımlanmıştır. Bu denemelerde bir yandan Balkanlarda yaşananlar diğer yandan yazarlar konuyla ilgili hislerini ve eleştirilerini dile getirmişlerdir.

Rûbab dergisinin 24 Kânûn-ı sâni 1328/28 Safer 1331 tarihli 44. sayısında Bihrever imzasıyla “İntikam” isimli bir deneme yayımlanmıştır. Yazının başında “Hemşirem Münevver’e” ibaresi yer almaktadır. Bu denemede yazar, Bulgar mezaliminden kaçıp (muhtemelen İstanbul’a) gelen bir kabileyi anlatmaktadır. Yazar, denemenin girişinde uzun zamandır “*her gece uzaklardan gelecek zafer nidalarını bekle*”diğini ancak beklediği sesin gelmediğini, aksine “*Bir gün “Türkün kolu kırıldı...”*” diye bir haber duyduğunu dile getirir (Rûbab, S. 44: 6). Yazar buna inanmak istemez çünkü ona göre Türk’ün çelik kolunu kıracak herhangi bir kuvvet yoktur ve “*Türk’ün bir mazi-i şerefle yaşayan şanlı nasiyesini kim*”se kirletemez ve “*Tarihinin altı asırlık sahifelerinde (Türkün kolu kırıldı..) ibaresi yoktu*”r. Yazar, uzaklardan gelecek zafer nidalarını “*melûl ve mütevekkil bekle*”meye devam ettiğini söyler (Rûbab, S. 44: 6).

Sokaktan gelen seslere kulak kabartan yazar, pencereden baktığında bir göç kafilesini görür. Yazar, tarihi bir gerçeği denemesinde ele almıştır çünkü Bulgaristan’daki Müslüman Türkler göç etmeye zorlanmıştır. Bulgar komitacıları Müslüman-Türk unsurlara akla gelmeyecek işkenceler yapmış; pek çok Türk “*Bulgar askerlerinden gördükleri zulme tahammül edemeyerek, köylerini terk etmiş ve Anadolu’ya göçmüştür*” (Halaçoğlu, 1994: 29). Balkan Harbi’ni yakından izleyen bir Fransız gazeteci olan Stephane Lauzanne, bu göçmen kabilelerini şöyle anlatmaktadır: “*İlk kabileye İstanbul’a 20 km. ötesinde rastladım. Ondan sonra ardı arkası kesilmedi. Bazı fakirler, ihtiyarlar, kadınlar, çocuklar ufuktan bizlere doğru, kendilerini kovalayan görünmeyen güçten korkarak, suskun ve telaşlı kaçıyor, kaçıyorlardı...*” (Akt: Ağanoğlu, 2001: 91-92). Balkanlar’dan göçen Türkler önce Edirne’ye gelmiş, oradan da İstanbul’a geçmişlerdir. Lauzanne “*Bir müddet sonra İstanbul’un yolları geçilmez bir hal aldı. Kaba bir örtü ile örtünmüş öküz arabası konvoyu göz alabildiğine uzanıyordu. Her arabada sandıklar arasında bir saman yığını üzerine kadınlar ve çocuklar uzanmış yatıyorlardı*” (Akt: Ağanoğlu, 2001: 92) sözleriyle tanıklıklarını kaleme almıştır.

Bihrever Hanım’ın “*Sefil bir karbân*” olarak bahsettiği göçte “*uzun asalı ihtiyarlarla ayakları çıplak ihtiyar kadınlar*” hasırlarla örttükleri arabaları çekmektedir. Yazarın tasvir ettiği göç kafilesiyle Lauzanne’nin verdiği bilgiler birebir uyuşmaktadır. Kafiledeki kişilerin perişan hâli Bulgar mezaliminin bir başka yönünü göstermektedir. Türkler canlarını kurtarmak için hemen hiçbir şey alamadan yollara düşmüşlerdir. Yazar, ancak akşam vakti arabaların geçişinin durduğunu söyler. Sokakta “*mateme benzeyen bir sükût*” (Rûbab, S. 44: 6) vardır. Yazarın kapısı çalınır. Kapıda ıslanmış “*taze bir kadın*” vardır. Bu kadın kömür istemeye gelmiştir. Kadının boğuk ve zavallı çıkan sesinden çok etkilenen yazar kapıyı açar. “*Gözlerinden felaket ve sefalet okunan bu zavallı genç kadın*”ı (Rûbab, S. 44: 6) içeri alır. Kadının yaşadıklarını merak eden yazar kadına neler olduğunu sorar. Genç kadın soruyu önce anlamaz ancak soruyu anladıktan sonra ağlamaya başlar. “*Ayakları çıplak, üzeri yamalı elbiselerle pek perişan olan bu muhacir kadın*” (Rûbab, S. 44: 6) başından geçenleri

anlatmaya başlar. Kadının kocası Bulgarlarla savaşmaya gitmiş; giderken şayet şehit olursa ardından ağlamamalarını vasiyet etmiştir. Kocasının gidişinden iki gün sonra gece vakti Bulgarlar köylerini basar. “On dört yaşında bir kızım vardı, (...) babası Bulgarlarla muharebeye gitti, giderken ‘Şehid olursam sakın ağlamayın’ dedi. İki gün sonra bir gece birden bire köyümüzü Bulgarlar bastılar. Gözümün önünde kızıma her fenalığı yaptıktan sonra memelerini keserek öldürdüler. Ah hainler...” (Rübab, S. 44: 6-7). Kadının anlattıkları, birer hayal unsuru veya kurgu değildir. Bulgarlar Türk köylerini basmış ve akla gelebilecek her türlü fenalığı yapmışlardır. Bu konu birçok kaynakta dile getirilmiştir:

“Trakya ve Makedonya’da manzûr neferimiz olan fecâyî’ Kronalı Vosti vahşetlerini fersah fersah geçmiştir. Her nereye uğruyor, her nereden geçiyorsan a’zaları parça parça olmuş naaşlar, yangınlar içinde hâksetir olmuş köyler, tahrip edilmiş çiftlikler, yağma edilmiş hâne ve dükkânlar, kiliseye tahvil edilmiş camiler, açlıktan can çekişen binlerce aileler, ırz ve namusu hetk edilmiş yüzlerce genç kız...” (Akt: Orhan, 2008: 32-33)

Rübab’ın 31 Kânûn-ı sâni 1328/06 Rebi’ü’l-evvel 1331 tarihli 45. sayısında yayımlanan “Biz de Gitsek” isimli yazı Münevver imzasını taşımaktadır. Denemenin başında “Hemşirem Bihrever’e” şeklinde bir ithaf vardır. Yazar, memleketin içine düştüğü durumu “Memleketim Babil harabesine döndüğü gece camilerimin kubbesine baykuşlar kondur.” (Rübab, S. 45: 27) şeklinde tasvir eder. Bulgar Muharebesi yüzünden memleket bu durumdadır. Yaşanılanların Bulgarlar yüzünden olduğu “Tarihin bir sahifesine (Bulgar Muharebesinde Türk kadınları da şehid olmuş) ibaresini yazmak için” (Rübab, S. 45: 27) savaşa gitmek istediğini söylemesinden anlaşılmaktadır. Balkanlar’da yaşanan felaket, ülkeyi bir Babil harabesine çevirmiştir. Bulgarlar geçtikleri her yeri talan etmiş ve yıkmıştır.

Rübab’ın 79. sayısında (t.y.) neşredilen “Türk Kalbi” isimli denemesinde İlyas Macit, Bulgarların Türklere yaptıkları işkenceleri bütün çıplaklığıyla anlatır. Yazar, Türk’ün kalbini bir insan gibi ele alarak alegorik bir şekilde Bulgarların Türklere yaptıklarını anlatır:

“Açlık ve susuzluk elinde böyle günlerce mütevekkil ve kıvrandıktan sonra çilgün bir Bulgar kurşunuyla düştü. Nilgün gözlerinde şahane hayat ve hararetiyle ufûl eden vefasız Rum ilinin matemleri, hasretleri ağlıyor, melûl orduların siyah gölgeleri çırpınıyordu. Varlığında Müslüman iffeti, Müslüman elemi titreyen zelil hırslı yabani canavar zavallı esire meş’um bir hayal, hun-âlud bir heyula gibi donuk ve mufteris sokulurken karanlık ve esrarengiz idi.” (Rübab, S. 79: 495).

Türk’ün ölmesi için onu aç ve susuz bırakan “hun-âlud” Bulgar, Türk’ün kalbinin ölmediğini görünce “küçük toprak kasarutasıyla yeşil ve mağrur Türk göğsünü didikle”r, hırsından dolayı “O zümrüd leylak kalbi parçala”r (Rübab, S. 79: 495). Çipil gözleriyle kalbe bakan Bulgar’a yerdeki kalp nefretle mukabele etmektedir:

“Gayz ve teneffürle “şimdi bekle böyle, fakat sonra!...” diye sinirlenen Türk kalbi bütün hüviyet ve uzviyetiyle hâlâ sıcak, mutmain ve helecanlı idi. Benzi solmuş, açlık ve susuzluktan artık erimiş sandığı füturlu bir kalbin teravet vemedliğini bu kadar korumasındaki hikmete hayret etti” (Rübab, S. 79: 495).

Yazar, ne yapılırsa yapılsın Türk kalbinin ölmediğini ve ölmeyeceğini dile getirir. Türk kalbinin aç ve susuz bırakıldığının söylenmesi, gazeteci Troçki’nin verdiği bilgilerle aynıdır. Bulgarlar, bir yandan topla, silahla, süngüyle Türkleri katlederken diğer yandan aç bırakarak da öldürmüştür.

İlyas Macit, Rübab’ın 07 Teşrin-i sâni 1329/ 20 Zilhicce 1331 tarihli 81. sayısında yer alan “İntikam Türküsü” denemesinde, Balkanlarda “diri diri yakılan, kılıçtan geçirilen, bütün mukaddesatı tahkir edilen İslamlar”ın (Rübab, S. 81: 525) kendisinden fedakârlık beklediğini, dindarlık ve vatanperverlik istediğini dile getirir. Bulgarlar sadece insanlara zulüm etmemiştir. Aynı zamanda Türk izlerini tamamen silmek için Türklerin meskûn oldukları yerleri yakıp yıkmışlardır. Denemede buna da yer verilir. “Köy kasaba ve şehirlerde çıkarılan

yangınlarla her taraf harabe olmuş”tur (Rübab, S. 81: 525). Yazar, mukaddesatları için gerekirse ölebileceğini belirtir ancak hemen ardından yaşaması gerektiğini ekler çünkü düşman sadece Bulgar değildir: *“Fakat, hayır, öldürürken ölmek istemem. Çünkü Bulgarlardan sonra dışlerim arasında can verecek harb var, Yunan var, Karadağ var....”* (Rübab, S. 81: 525).

Rübab’ın 23 Kânûn-ı sâni 1329/09 Rebiü'l-evvel 1332 tarihli 101. sayısında, Hüseyin Hüsnü imzasıyla yayımlanan “Bir Hasbihal” isimli denemede yazar, Balkanlarda yaşananlardan dolayı duyduğu elemi dile getirir. Osmanlı Devleti uzun yıllar Ruslarla mücadele etmiş, peş peşe pek çok savaşa girmiştir. Bu savaşların üzerinden çok zaman geçmeden Avrupalı devletlerin ve Rusların kışkırtmasıyla Balkan milletlerinin isyanları patlak vermiş ve bütün bu süreç Türk milletini çok üzmüş ve yormuştur. Yazar bu konuyla ilgili görüşlerini şu satırlarla dile getirir:

“Senelerden beri hâlâ bitip tükenmeyen silsile-i eyyam felaketin bir zıll-ı nevmidi ile yüzlerimizde irtisam eden acı, elemgiriz neşelerini tahlile çalışırken, her senenin değil, her geçen saat ve saniyenin ihtiva ettiği matemin yorgunluk içinde en sonra zihnimize sığamayacak kadar acı, mahuf bir karanlıkta bunalmış ve daima bir netice-i meyusa eren düşünceler içinde kahrolmuştuk” (Rübab, S. 101: 11).

Yazar, bir yıl önce herhangi bir şeyi düşünemeyecek durumda olduklarını çünkü bütün bir yılı kulaklarının dibinde patlayan güllerin sesiyle geçirdiklerini anlatır. Güllerin kulaklarının dibinde patladığını söylemesi, Bulgarların Çatalca önlerine kadar ilerlemiş olmasıyla ilgili olmalıdır. Osmanlı’ya karşı ittifak yapan bu milletler dört taraftan Osmanlı’ya saldırmıştır. Balkanlarda yaşananları ve Bulgar mezalimini anlatan denemeler arasında bu yazının ayrı bir yeri vardır. Diğer denemeler daha çok Balkanlar’daki Türklerin yaşadıklarına odaklanırken Hüseyin Hüsnü dikkatini Anadolu’ya da yöneltir. Balkan Savaşları başladıktan sonra Anadolu’dan giden askerleri ve onların geride bıraktıklarını yazar şöyle anlatır:

“Sonra, dört cihetten hudud aşan ve mütemadiyen saldıran salibilerle kan murabelerine başladık... Hâkimiyet namına gerek en uzak ve sıcak çöllerden kurşunla dövüşmek için karadan, denizden yollayabildiği evlatlarına bile tamamen kavuşamayan zavallı Anadolu’nun zavallı, ak saçlı anaları bir daha ağlamış, babaların elleri böğründe kalmıştı. Harp bütün şiddetiyle devam etti, topların, tüfenklerin lisan-ı haşinin Şark’ın saf ve günahsız seması altında yine binlerce hane kan ağılattı” (Rübab, S. 101: 11-12).

Anadolu’nun evlatları savaşa gittikten sonra kendilerinin ne yaptığını, yaşamaya nasıl devam ettiklerini bilemediğini söyleyen yazar, *“Şanlı al bayrak altında dolaşan, haykıran, bağırان erlerin vatanın din ve imanı süngülenirken, halas edememek mahrumiyetini acı, acı duyduklarını elbet unutmadım”* (Rübab, S. 101: 12) sözleriyle, geride kalan askerlerin ıstırabını da dile getirir.

Balkan Savaşları’yla birlikte Osmanlı Devleti’nin kaybettiği toprakları *“Artık o diyarın şimdi hilali doğmuyor. Nihayetsiz ve sabahsız, müebbed bir gece içinde kalan o yârin hayal-i gıryan ve alamını göz önünde yaşatabilsek...”* (Rübab, S. 101: 12) sözleriyle dile getiren yazar yaşananların ve yüzlerce yıl Türk’e ait olan bu coğrafyanın acılarının unutulmasından duyduğu endişeyi dile getirir. Top ve tüfek seslerinin sustuğunu, askerin silah bıraktığını *“Ne hücum, ne feryad hayı huyu”* kaldığını söyleyen ve bu durumdan şikâyetçi, olan yazar, bütün bunların bittiğini *“Hepsi söndü gitti”* (Rübab, S. 101: 12) sözleriyle dile getirir. Yazarın seçtiği kelimelerden de anlaşıldığı gibi bu su bitiş Türk milletini üzmüştür. Toprak kaybıyla neticelenen bu savaşların Türk milleti üzerindeki tesirini bu sözlerden anlamak mümkündür.

“Bir Hasbihal” yazısında yazarın dikkat çektiği önemli bir nokta daha vardır. Osmanlı Devleti sadece cephede değil, masada da kaybetmiştir. Yazar *“Diplomatlar işi bir kitaba bağladılar ve onlar da sustu”* (Rübab, S. 101: 12) diyerek bu konudaki tepkisini ortaya koyar.

Yazar tekrar “*Top, tüfenk, hepsi sustu dedim. Hatta diplomatlar bile..*” (Rübab, S. 101: 12) sözleriyle bu konudaki duygularını bir daha göz önüne serer. Yazara göre *Şimdi için için çalışacak ve diplomat kitaplarının çizdiği hududun en hücri köşelerine kadar bağırabilecek yalnız ve yalnız milletler kal*”mıştır (Rübab, S. 101: 12). Millete yapılan bu vurgu son derece önemlidir çünkü Osmanlı Devleti’nin diplomatları susmuştur ancak Balkan milletleri kendileri için en kârlı sonuçları almak için çalışmaya devam etmektedir: “*Süngülerinin uçlarını boyayan kız ve masum kanıyla payitahtlarının sokaklarında ilan-ı zafer eden İslavlarla Yunanlılar, şimdi başlı başına en mühim, çok ciddi vazifeler hazırlamakla meşgul*”dür (Rübab, S. 101: 12).

Yazar, geleceğe dair ümitvar olmak ister ancak eşi ümitsizdir. Yazarın sohbet ettiği eşi Bulgarların her alanda Osmanlı’ya karşı nasıl bir yol izlediğini, küçücük mektep çocuklarının bile Osmanlı’ya karşı nasıl bir intikam isteğiyle eğitildiğini anlatır. Yeni savaşların kol kuvvetiyle değil, ilimle kazanılacağını dile getirir:

“*Ümid... Fakat Bulgar muallimleri, yanan ve harap olan Rum ilimiz için hâlâ ‘Sevgili hemşiren barbarlar elinde’ şiiriyle Bulgarların küçücük zihniyetlerinde yarının mukadderatı namına tutarken, bizim, intikam ve hayat namına tedris edecek bir tek hocamız var mı? Bilemiyorum ki, “ümid” edelim.. Son asırların muharebelerini bazı ve demir değil, en çok kazandıran mektep, ilim ve irfan diyorlar*” (Rübab, S. 101: 13).

Yazarın eşinin dile getirdikleri, söz konusu dönemde Bulgar yazarlar için oldukça yerinde bir tespittir. Örneğin Bulgar şair Hristo Botev Türklere yönelik katliamları yücelten ve Bulgar halkını bu konuda daha fazla kötülük yapmaya teşvik etme amacı taşıyan şiirler yazmıştır.

Çalışmamızda incelediğimiz denemelerde öne çıkan önemli bazı ortak noktalar mevcuttur. Farklı imzalar taşıyan bu denemelerin hepsinde yazarlar Bulgarların zulümlerinden büyük bir teessürle bahsettikten sonra intikam almak istediklerini dile getirirler. Derginin 44. ve 45. sayılarındaki denemeler kadın yazarlara aittir. Bihrever Hanım’ın “İntikam” yazısını “Hemşirem Münevver’e” ithafıyla yayımlamıştır. Denemede Bulgar mezalimi anlatıldıktan sonra yazar cepheye gitmek istediğini dile getirir. Yazar birkaç defa “*Biz de gidelim*” der. Yazar yazısını “*Şimdi memleketimin ufunda tekrar bir cehennem yanıyor.. Bu sefer olsun oradan zafer nidalarını getirmek için, memeleri kesilerek öldürülen hemşirelerimizin intikamlarını almak için, biz de gidelim, biz de ‘Türkün’ al bayrağından ufuklara birer cihaz-ı haşmet örelim. Biz de gidelim..*” (Rübab, S. 44: 7) sözleriyle bitirir. Sonraki sayıda bu defa Münevver Hanım’ın yazısı yer alır. Münevver Hanım da yazısını Bihrever Hanım’a ithaf eder. Denemenin ismi “Biz de Gitsek”tir. Bihrever Hanım’ın dile getirdiği isteği Münevver Hanım da dile getirir. Münevver Hanım “*Bulgar Muharebesinde Türk kadınları da şehit olmuş) ibaresini yazmak için, onların saliblerinin kiliselerinin üzerinde meşum bir gece yaşadığını görmek için biz de gitsek, ah bu kabil olsa...*” (Rübab, S. 45: 27) diyerek bitirir. Rübab’ın 10 Teşrin-i evvel 1329/22 Zilkade 1331 tarihli 78. sayısında yayımlanan “Kan Borcu” adlı denemede İlyas Macit “*Ey Turanlı, haydi, intikam hançerini bugünkü vahşi kalbine sapla*” (Rübab, S. 79: 479) diyerek Türk halkına yapılanlara karşılık intikam alınmasını istediğini dile getirir. Yazar, derginin 81. sayısında yayımlanan “İntikam Türküsü” isimli denemesinde de yazının isminden de görüldüğü üzere Müslüman Türklere yapılan zulümlerin intikamını almak istediğini dile getirir. Söz konusu yazıya “*Tüfeğim omuzumda, çarığım ayağımda, intikam kalbimde vatanımın kurbanı olmaya gidiyorum. Lisan-ı vukuffiyetimi, milli ve içtimai hayatımı boğmak isteyen İslav barbarlardan, hunhar komitecilerden alınacak kanım var*” (Rübab, S. 81: 525) cümleleriyle başlayan yazar, yazı boyunca bu istediğini tekrar tekrar dile getirir. “Kan Borcu” denemesinde yazar kendi dışında birine seslenirken “İntikam Türküsü”nde ise yazar intikam alacak olanın kendisi olduğunu dile getirir. Denemelerde dile getirilenler, ediplerin yaşananlar karşısında pasif bir tavır takınmadıklarını, aksiyon beklentileri olduğunu göstermektedir.

Münevver Hanım ve İlyas Macit'in denemelerinde göze çarpan bir başka durum ise Türklük ve İslam vurgusunun birlikte yer almasıdır. Münevver Hanım'ın yazısında İslam ve Hristiyanlık, bu iki dine ait semboller üzerinden ele alınır. Bir tarafta hilal-camii vardır diğer tarafta salib (haç)-kilise. Münevver Hanım “*Memleketim Babil harabesine döndüğü gece camilerimin kubbesine baykuşlar kondu*” (Rübab, S. 45: 27) cümlesiyle yazısına başlar. Buradan yola çıkarak yazarın Türklük ve İslam'ı birlikte ele alacağı yazının girişinden anlaşılmaktadır. Yazar, bu konudaki yaklaşımını “*Memleketim Babil harabesine döndüğü gece nasıl camilerimin kubbesinde baykuşlar öttüyse şimdi de onların memleketine de bir Babil harabesi götürüldüğünü, onların da saliblerinin, kiliselerinin üzerinde bir baykuş öttüğünü işittim*” (Rübab, S. 45: 27) sözleriyle sürdürür. İlyas Macit 78. sayıda yayımlanan “Kan Borcu” yazısında “*Hilal ve salib sahnesinde hain Bulgaristan siyah mezarını kazıyor*” (Rübab, S. 78: 479) demektedir. Bu denemede de İslamiyet ve Hristiyanlık hilal ve salib yani çan üzerinden iki dünya görüşünün kutupları olarak anlatılır. Yazarın “*Kavi ve sarsılmaz imanlara sahip olanlar cihanları titretmiştir*” (Rübab, S. 78: 479) demesi, inanca yaklaşımını da göstermektedir. Yazarın Türk milletine seslenirken “*şefik ve dindar bir seciyen var*” (Rübab, S. 78: s. 479) demesi de bu anlamda önemlidir. Yazar, “İntikam Türküsü” denemesinde de aynı yaklaşımı benimser, aynı sembolleri kullanır. Macit “*Balkanlarda Muhammedi ezanım meşum çan sadalarıya söndürüldü*” (Rübab, S. 81: 525) diyerek kendisine acı veren durumları dile getirir. Yazar “*taassub tuğyanlarına, Hristiyanlık feveranlarına hücum edeceğim*” (Rübab, S. 81: 525) diyerek bu tutumunu sürdürür. Rübab'ın 101. sayısında yayımlanan Hüseyin Hüsnü'nün “Bir Hasbihal” denemesinde de böyle bir yaklaşım söz konusudur. Yazar, Balkanlardaki milletlerin Osmanlı'ya karşı birleşmelerinden bahsederken onların çan seslerinden söz eder. “*Balkanlarda sırf bize karşı ittifak eden İslav ve Grek kavimleri çan sadalarına makes olan mabedin kubbeleri altında bir gayz ve kin haykırmışlardı*” (Rübab, S. 101: 11) Yazarın bu milletleri inanç üzerinden tanımlaması yazının devamında da sürer. Bu denemelerde Türklük ve İslamiyet'in birlikte ve aynı şey olarak ele alınması dönemde böyle bir eğilim olduğunu göstermektedir. Balkan Savaşları sırasında Türk milliyetçiliğe yönelik ve Turancılık fikri incelediğimiz denemelerde de kendine yer bulmuştur. Bihrever Hanım “İntikam” isimli denemesinde “*Bir gün “Türkün kolu kırıldı...” diye bir haber duyduğunu, ancak Türk'ün çelik kolunu kıracak herhangi bir kuvvet olmadığını çünkü “Türk'ün bir mazi-i şerefle yaşayan şanlı nasiyesini kim”se kirletemeyeceğini ve “Tarihinin altı asırlık sahifelerinde (Türkün kolu kırıldı..) ibaresi”nin olmadığını söyler* (Rübab, S. 44: 6). İlyas Macit 78. sayıdaki “Kan Borcu” yazısını “Turanlı'ya” ibaresiyle yayımlamıştır. Yazar “*Ey Turanlı, hasta adamı kurtarmak için nefsine, kuvvetine hürmet ve muhabbetle inan. Âtiden ümitvar ol*” (Rübab, S. 78: 479) demektedir. Yazarın 79. sayısındaki denemesinde “*Ey Turanlı*” diye seslendiği bütün bir Türk milletidir. Yazarın sık sık Turanlı'ya seslenmesi önemlidir. Bu dönemde Turancılık fikri güçlenmeye başlamıştır. Ona göre “*Turan'ın asırlardan beri canlı ve (.....) büyük kalbi*” (Rübab, S. 79: 495) ilelebet yaşayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Osmanlı Devleti'nin, Balkanlar'da hâkimiyetini kaybetmeye başlamasıyla birlikte Balkanlar'daki milletler isyan etmiş, bölge peyderpey Osmanlı'nın elinden çıkmıştır. Balkan Savaşları'yla birlikte bütün Balkanlar kaybedilmiştir. Bu durum, Balkanlar'daki Müslüman-Türklerin büyük felaketler yaşamasına neden olmuştur. Balkanlar'daki Sırp, Yunanlılar ve Bulgarlar Türklere çok ağır işkenceler yapmış, büyük katliamlar gerçekleştirmişlerdir. Bilhassa Bulgarların zulümleri olmuştur. Bulgarlar Türklere yönelik vahşi bir kıyıma girişmiş; cinayetler, tecavüzler, işkenceler had safhaya varmıştır. Bulgarlar ayrıca bölgedeki Türk izini tamamen silmek için Türklere ait köy ve kasabaları yakıp yıkmış, hatta mezarları bile açıp talan etmişlerdir. Müslüman-Türkler maruz kaldıkları bu vahşete daha fazla dayanamamış ve

kitleler hâlinde önce Edirne'ye, oradan da İstanbul'a göçmüştür. Bu göçlerle birlikte yaşanan felaketin boyutları daha net anlaşılmıştır. Dönemdeki pek çok yayın organı gibi *Rûbab* dergisi de yaşananları sayfalarına taşımıştır. Türk yazarlar şiir, hikâye, roman ve denemelerde Bulgar mezalimini işlemiştir. *Rûbab* dergisinde yayımlanmış olan denemelerin bazılarında doğrudan Bulgar mezalimi konu edilmiştir. Bu çalışmada Bulgar mezalimini ele alan denemeler incelenmiştir. Bu denemelerde Balkanlardan göç eden Türklerin perişan hâli göz önüne serilmiş ve Bulgarların Türklere yaptıkları zulümler bütün çıplaklığıyla anlatılmıştır. Yazarlar yaşananlar karşısında hissettiklerini anlatırken intikam isteklerini de dile getirmişlerdir. İncelenen denemelerde hilal ile haç arasında bir savaş olduğu vurgulanır. Bu denemelerde Turancılık fikri de öne çıkmaktadır. Türk'ün öldürülmek istendiği ancak ne olursa olsun Türk'ün ölmeyeceği anlatılır. Turanlı denilerek bütün bir Türk milletine seslenme söz konusudur. *Rûbab* dergisinde yayımlanan ve bu konuyu ele alan denemeler üzerine bir çalışmaya rastlamadığımız için söz konusu dergideki denemeleri bu açıdan ele aldık.

Balkanlarda yaşanan felaketin deneme türüne yansımaları üzerine daha fazla çalışma yapılabilir. Ayrıca henüz Latin harflerine aktarılmamış çok sayıda metin mevcuttur. Bu metinler Latin harflerine aktararak disiplinler arası çalışmalar teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H. Yıldırım (2001), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*, İstanbul, Kum Saati Yayınları.
- Alp, İlker, (2018). "1912-1913 Balkan Savaşları'nda Edirne'nin Sükûtu ve Yaşanan Faciâlar", *Karadeniz Araştırmaları*, XV/60, S.1-33.
- Balkan Savaşları Paneli (03-04 Mayıs 2011)*. Ed: Alb. Cevat Şayin, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi.
- Bihrever, "İntikam", *Rûbab*, C.2, S. 44, 24 Kânûn-ı sâni 1328/28 Safer 1331/6 Şubat 1913, S. 6-7.
- Halaçoğlu, Ahmet (1994), *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hüseyin Hüsnü, "Bir Hasbihal", *Rûbab*, C.3, S.101, 23 Kânûn-ı sâni 1329/09 Rebiü'l-evvel 1332/5 Şubat 1914, S. 11-13.
- İlyas Macit, "İntikam Türküsü", *Rûbab*, C.2, S.81, 07 Teşrin-i sâni 1329/ 20 Zilhicce 1331/20 Kasım 1913, S. 525.
- İlyas Macit, "Kan Borcu", *Rûbab*, C.2, S.78, 10 Teşrin-i evvel 1329/22 Zilkade 1331 / 23 Ekim 1913, S. 479.
- İlyas Macit, "Türk Kalbi", *Rûbab*, S.79, t.y., C.2, S. 495.
- Kamil, İbrahim (2016a), "I. Balkan Savaşı ve Bulgar Ordusunda Ermeni Bölüğü", *Karadeniz Araştırmaları*, Güz 2016 Sayı 51, S.1-18.
- Kamil, İbrahim (2016b), "Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanları Teftişi İle İlgili Bilinmeyen İki Belge", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2016 Cilt 18, Sayı 2, S. 83-107.
- Kutlu, Sacit (2007), *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Münevver Hanım, "Biz de Gitsek", *Rûbab*, C.2, S.45, 31 Kânûn-ı sâni 1328/06 Rebiü'l-evvel 1331/13 Şubat 1913, S.27.
- Orhan, Sibel (2008), *Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezalimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Şirin, Funda Selçuk (2013), "Türk Aydınının Anadolu'ya Yönelişinde Balkan Savaşları'nın Rolü", *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXVIII / 2, 2013, S. 523- 548.